

धोरण : 9

संस्कृत

12. सुभाषित - सप्तकम्

स्वाद्याय

અનુવાદ

શનैः પન्थાઃ શનैઃ કન્થા શનैઃ પર્વતલવનમ् ।

શનૈર્વિદ્યા શનૈર્વિત્તં પર્યાતાનિ શનैઃ શનैઃ ॥ 1 ॥

ધીમેશી માર્ગ કાપવો, ધીમેશી ગોદડી બનાવવી,
ધીમે ધીમે પર્વત ઓળંગવો, ધીમે ધીમે વિદ્યા પ્રાપ્ત
કરવી અને ધીમે ધીમે ધન કમાવું - આ પાંચ (બાબતો)
ધીમે ધીમે થાય છે.

શીલં શૌર્યમનાલસ્યં પાણિત્યં મિત્રસગ્રહઃ ।

અચૌરહરણીયાનિ પઞ્ચતાન્યક્ષયો નિધિઃ ॥ ૨ ॥

સાંકું ચરિત્ર, શૂરવીરતા, ઉદ્યમશીલતા, પંડિતાઈ
અને સારા મિત્રોનો સંગ્રહ - ચોર ચોરી ન કરી શકે
તેવી આ પાંચ બાબતો અવિનાશી ખજાનો છે.

संहतिः श्रेयसी पुंसां विगुणेष्वपि बन्धुषु ।
तुषैरपि परिभृष्टा न प्ररोहन्ति तण्डुलाः ॥ ३ ॥

વिरोधी ગુણ ધરાવનારા સગાઓમાં પણ
માણસોની એકતા કલ્યાણકારી હોય છે. કુશકાઓથી છૂટા
પડેલા ચોખાના દાણા ઉગતા નથી.

नास्ति मेघसमं तोयं नास्ति चात्मसमं बलम् ।

नास्ति चक्षुःसमं तेजो नास्ति धान्यसमं प्रियम् ॥ ४ ॥

મેઘ સમાન જળ નથી; આત્મ (આપ) સમાન બળ
નથી; આંખ સમાન તેજ નથી અને ધાન્ય સમાન પ્રિય
નથી.

सत्यं तपो ज्ञानमहिंसां च
विद्वत्प्रणामं च सुशीलतां च ।
एतानि यो विदधाति स विद्वान्
न ह्येकपक्षो विहगः प्रयाति ॥ ५ ॥

સત્ય, તપ, જ્ઞાન, અહિંસા, વિદ્વાનોને પ્રણામ અને
સચ્ચરિત્રતા – જે આ બધું કરે છે તે જ વિદ્વાન છે. ખરેખર, એક
પાંખવાળું પક્ષી આગળ જઈ શકતું (ઉડી શકતું) નથી.

काष्ठादग्निः जायते मध्यमानात्

भूमिस्तोयं खन्यमाना ददाति ।

सोत्साहानां नास्त्यसाध्यं नराणां

मार्गरब्धाः सर्वयत्नाः फलन्ति ॥ 6 ॥

મથવામાં આવતા લાકડામાંથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય

છ. ઘોદવામાં આવતી ધરતી પાણી આપે છ. ઉત્સાહી

માણસોને માટે કંઈ પણ અસાધ્ય નથી. યોગ્ય રીતે

આરંભેલા બધા પ્રયત્નો ફળે છે.

पात्रं न तापयति नैव मलं प्रसूते

स्नेहं न संहरति नैव गुणान्क्षणोति ।

द्रव्यावसानसमये चलतां न धत्ते

सत्पुत्र एष कुलसम्बन्धि कोऽपि दीपः ॥ ७ ॥

આ સપુત્ર કુળરૂપી ભવનમાં કોઈ (અવર્ણનીય).

દીપક છ. (તે સત્યુત્ત્રરૂપી દીવો) પાત્રને ગરમ કરતો નથી; મેશને

ઉત્પજ્ઞ કરતો નથી; સ્નેહ(તેલ)ને ખતમ કરતો નથી, દ્રવ્યનો

નાશ થતા ચલિત થતો નથી અને ગુણોને ક્ષીણ કરતો નથી !

स्वाध्याय

प्रश्न 1. विकल्पेभ्यः समुचितम् उतरं चिनुतः

(1) पुंसां श्रेयसी का ?

(क) संनिधिः

(ख) संहतिः

(ग) संगतिः

(घ) संमतिः

(2) न होकपक्षो _____ प्रयाति ।

(क) रथः

(ख) अश्वः

(ग) विहगः

(घ) मत्स्यः

(3) मेघसमं किं न अस्ति ?

(क) तोयम्

(ख) बलम्

(ग) तेजः

(घ) धान्यम्

(4) कुलसम्बनि कः दीपः ?

(क) सत्पुत्रः

(ख) शिक्षितपुत्रः

(ग) आत्मजः

(घ) शूरपुत्रः

(5) केषां नराणां कृते किमपि असाध्यम् नास्ति ?

(क) साहसिकानाम्

(ख) नास्तिकानाम्

(ग) सोत्साहानाम्

(घ) धनिकानाम्

(6) 'विहगः' शब्दस्य पर्यायशब्दः कः ?

(क) विटपः

(ख) तथापि

(ग) खगः

(घ) एकपक्षः

(7) આ પાઠમાં 'પાણી' માટે ક્યો શબ્દ વપરાયો છે?

(ક) તૌયમ्

(ख) વારિ

(ગ) જલમ्

(ଘ) સલિલમ्

प्रश्न 2. अधोलिखिताना प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत-

(1) कानि पञ्च शनैः शनैः भवन्ति?

➤ पञ्चाः, कञ्चा, पर्वतलङ्घनम्, विद्या, वित्तम् च - एतानि
पञ्च शनैः शनैः भवन्ति।

(2) कीदृशाः तण्डुलाः कदापि न प्ररोहन्ति?

➤ तुष्टैः परिभृष्टाः तण्डुलाः कदापि न प्ररोहन्ति

(3) खन्यमाना भूमिः किं ददाति?

➤ खन्यमाना भूमिः तोयं ददाति।

(4) पात्रं कः नैव तापयति?

➤ सत्पुत्रस्त्वः दीपः पात्रं नैव तापयति।

प्रश्न 3. रेखातिपदानि आधृत्य प्रानवाक्य रचयत।

(कदा, किम्, किमर्थम्)

(1) खन्यमाना भूमिः तोयं ददाति।

➤ खन्यमाना भूमिः किं ददाति?

(2) सत्पुत्रः द्रव्यावसानसमये चलता र धत्ते।

➤ सत्पुत्रः कदा चलता र असे?

(3) एकपक्षो विहगः न प्रयाति।

➤ एकपक्षः कः प्रयाति?

प्रश्न 4. वर्गसहितम् अनुनासिकपदं लिखत -

उदा., पंडितः

(1) लंघनम्

(2) पंच

(3) कन्धुः

(4) तंडुलः

वर्ग

ट वर्गः

क वर्गः

च वर्गः

त वर्गः

ट वर्गः

अनुनासिकप्रयोगः

पिण्डतः

लङ्घनम्

पञ्च

कन्धुः

तण्डुलः

प्रश्न ५. श्लोकपूर्ति कुरुत -

(1) शनैः पन्थाः शनैः कन्था शनैः पर्वतलवनम् ।

शनैर्विद्या शनैर्वित्तं पञ्चैतानि शनैः शनैः ।

(2) नास्ति मेघसमं तोयं नास्ति चात्मसमं बलम् ।

नास्ति चक्षुःसमं तेजो नास्ति धान्यसमं प्रियम् ।

પ્રશ્ન 6. અધોલિખિતાના પ્રશ્નાનામ् ઉત્તરાણિ ગુર્જરભાષાયા લિખત-

(1) પાંચ અકાયનિધિ ક્યા ક્યા છે?

ઉત્તર : ચારિદ્ધ, શૂરવીરતા, ઉધમશીલતા, પંડિતાઈ અને સારા મિત્રો તે પાંચ અક્ષયનિધિ છે.

(2) એક પાંખ વડે પક્ષી ઉડી શકતું નથી" એ કથન દ્વારા કહિ શું
સમજવે છે?

ઉત્તર : પક્ષી ફક્ત એક પાંખથી ઉડી ન શકે; તેને બંને પાંખો જોઈએ
એવી જ રીતે વિદ્વાન થવા માટે વ્યક્તિએ સત્ય, તપ, શાન,
અહિંસા, વિદ્વાનોને પ્રણામ કરવા અને સચ્ચારિત્રતા જેવા ગુણો
ધારણા કરવા પડે છે.

(3) સત્પુત્ર ને દીપ શા માટે કહ્યો છે?

ઉત્તર : દીપ અંધકારમાં પ્રકાશ આપે છે. સારો સદગુણી પુત્ર દીવા જેવો છે. તે પોતાના કુળમાં પ્રકાશ પાથરે છે, પોતાના કુળની કીર્તિ વધારે છે અને કુળને તારે છે.

પ્રશ્ન 7. ગુર્જરમાણાયામ् અનુવાદ કૃત્વા અર્થવિસ્તાર બોધ ચ લિખત -

શનैઃ પન્થાઃ શનैઃ કન્થા શનैઃ પર્વતલઙ્ઘનમ् ।

શનैર્વિદ્યા શનैર્વિત્તં પર્યતાનિ શનैઃ શનैઃ ।

અનુવાદ :

ધીમે ધીમે માર્ગ કપાય, ધીમે ધીમે ગૌદી બને, ધીમે
ધીમે પર્વત ઓળંગાય, ધીમે ધીમે વિદ્યા પ્રાપ્ત થાય અને ધીમે ધીમે
ધન કમાવાય, આ પાંચ (બાબતો) ધીમે ધીમે થાય.

અર્થવિસ્તાર

પ્રસ્તુત સુભાષિતમાં માર્ગ કાપવાની, ગોદી સીવવાની,
પર્વત ઓળંગવાની, વિદ્યા ગ્રહણ કરવાની ધન કમાવાની કિયા - આ
પાંચ કિયાઓ ધીમે ધીમે થાય છે, એમ કહું છે. માર્ગ કાપવામાં ઉતાવળ
કરવામાં આવે, તો અકસ્માત થવાનું જોખમ રહે. ગોદી બનાવવી હોય
ત્યારે પણ ધીરજ રાખવી પડે. પર્વત ઓળંગતી વખતે ખુબ સાવચેતી
રાખવાની હોય છે. વિદ્યા ધીમે ધીમે ગ્રહણ કરાય. ધન ઉતાવળે કમાઈ
લેવાતું નથી. માટે આ બાબતો ધીમે ધીમે સિદ્ધ કરવી જોઈએ.

બોધ :

“ઉતાવળા સો બાવરા, ધીરા સો ગંભીર” આ કહેવત જીવનમાં
ઉતારીને માણસે ધીમે ધીમે ઘૈર્યપૂર્વક કાર્ય કરવું જોઈએ. તો જ તને
સફળતા પ્રાપ્ત થાય છે.

સોત્સાહાનાં નાસ્ત્યસાધ્યાં નરાણાં

માર્ગરબ્ધાઃ સર્વયત્નાઃ ફલન્તિ

અનુવાદ :

ઉત્સાહી માણસોને માટે કંઈ અસાધ્ય નથી. યોગ્ય રીતે
આરંભેલા બધા પ્રયત્નો સફળ થાય છે.

અર્થવિસ્તાર :

આ સુભાષિતમાં ઉત્સાહ-ઉમંગથી કાર્ય કરનારાઓને માટે
બધું કાર્ય સહજ સિદ્ધ થાય છે, એમ કહેવામાં આવ્યું છે.

લાકડું ઘસવામાં આવતાં તેમાંથી પણ અનિ પ્રગટે છે અને
જમીનને ખોધા કરવાથી એમાંથી જનની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ દુનિયામાં
ઉત્સાહ અને ઉમ્બંગ ધરાવનાર વ્યક્તિ બધું જ મેળવી શકે છે. આણસ
અને પ્રમાદમાં રાચતી વ્યક્તિ કશું જ સિદ્ધ કરી શકતી નથી. માટે જ
આણસને માણસનો સૌથી મોટો શત્રુ કહ્યો છે : ' આલસ્યં હિ મનુષ્યાણં
શરીરસ્થો મહારિપુः ।'

બોધ :

સકળતા માટે માણસે કોઈ પણ કાર્ય ઉત્સાહ- ઉમંગથી
કરવું જોઈએ. બધા પ્રયત્નો યોગ્ય રીતે આરંભવા જોઈએ, તો જ
સકળતા મળે છે.

Thanks

For watching